IL-POËŻIJA TA' NINU CREMONA

(*Jorbot ma' faċċ. 25 tan-Nru. 26*)

Natu daqqa ta' għajn issa lill-għanja li tilħaq wara, "*Egħluq Sninek*", għanja li l-awtur kiteb bħala tislima lill-Ħabib ġurnal mill-aħjar, wara li kien ilu joħroġ erba' snin, immexxi dik il-ħabta minn Ġ. M. Azzoppardi. Il-għanja hi ħafifa fiha nfisha, issaffarha meta ma tkunx bin-nervi, u trid tati x'jifhem lil min ma jafx; bla pretensjonijiet letterarji, madankollu fiha daqqiet ta' pinna sħaħ, jixbħu lid-daħqa sħiħa ta' min jidħaq għax ma għandux biża' ta' dak li jgħid. Qabel nati xi tislit minn din il-għanja ħelwa, jaqbel tassew ingħid xi ħaġa x'kien dan il-Ħabib lil dawk li ma jafux bih. Il-Ħabib kien dak il-ġurnal li ma messu ntesa qatt minn Malta, għat tħabrik li wera biex ilsienna jiġi f'tiegħu, jinkiteb suriet in-nies u jintgħażel f'bixla letterarja mir-radam ta' kitba ħażina bla qies, bla lġiem u bla idealità ta' sengħa li xeħet l-għajb fuq Malta. Kien ġurnal jitħaddet fuq ħafna fergħat tal-ħajja soċjali: reliġjon, sengħa, għerf, tagħrif ġenerali, u x'naf jien. Kien qisu xi ħaġa bħal Leħen is-Sewwa tal-lum, imma aktar imżewwaq, aktar għani, aktar mifrux fis-suġġett li jittratta, u għalhekk aktar ta' fejda, imbilli kien jara l-ħajja minn ħafna rkejjen u mhux minn rokna waħda biss. U dan ma setax jonqos. Għax donnu dik il-ħabta xi Maltin, il-lum mifruda, kienu jiftehmu aktar bejniethom, kienu mmexxijin minn prinċipji xorta waħda għall-ġieħ ta' Malta, bi lsienha mirqum skond s-sengħa tal-kitba bħal ta' artijiet oħra. Fost il-kittieba magħrufa jien nista nsemmi lil Cremona, Dun Karm Psaila, il-professur Cuschieri, Ġużê Micallef, il-Ministru tal-Biedja, il-Kav. Ġużê M. Azzoppardi u oħrajn. Fejn hemm il-għaqda hemm is-saħħa. Jalla fostna jarġa' jsaltan il-ftehim għalenija. Tgħidulix li b'dan it-tagħrif ħriġt mill-għalqa l-barra. Ridt infihem x'kien il-Ħabib biex wieħed jista' jifhem ħsebijiet l-awtur fl-għanja tiegħu fis-saħħa u l-qawwa tagħhom kollha. L-aħjar imma nisimgħu lilu n-nifsu jkellem lil dan il-ġurnal: Nisimgħuh ikellmu dwar il-egħdewwa li kieku riedu jfixklu l-missjoni tiegħu, għax, kif tafu l-malti msawwat minn dejjem:

Imxejt f'baħar ta' mewġ qawwi,
u l-irwiefen ħabtu fuqek.
Bit-tmegħir, daqqa ta' pinna
qatt ma waslet sa tarf ruħek

U qalulek Malti ż-żejjed:
għandek riħa ta' Quran;
iżda kliemek safi u ħlejju
għaraft tħożżu bħat-taljan ! !

F'dil-pulitka kellek x'taqsam,
għamlu kollox biex joqtluk.
Saħansitra ħaffru qabar
ġol-*Minsija* biex jidfnuk.

L-aħħar verstejn huma daqqa ta' pinna sħiħa. Hemm x'tixtarr u x'ittiegħem. Il-Malti kien minn dejjem imħabbat (u minn min!) daqqa minn hawn u daqqa minn hinn. Imma sfalhom suf kullma għażlu dawk li għerqu u xerqu biex jeqirdu l-Malti, għax balleċ! Isienna saħħar. Flok ma rtema u ntefa f'qabar ġo *Minsija*, jogħġobna ngħidu l-lum li l-Malti bis-saħħa tal-Professur P.P. Saydon u ħbieb oħra, irnexxielu jindehes mal-istudenti tal-Università, jagħmel ħabib magħhom u hekk iqum minn l-imwiet biex qatt ma jmut iżjed.

Dlonk wara tasal *Il-Qdumijiet Tagħna*, poeżija bil-kif minsuġa mill-ħjut imżewqin tal-ħrejjef maltin, għerf misserijietna bla miktub, b'tifkira tal-magħruf Napuljun Tagliaferru. Nista' ngħid li f'din il-poeżija Cremona ma jħallix ruħu tinħrikeb mir-reqqa tal-istorja bħalma ġralu ngħidu aħna f'poeżija *"Lil Mikiel Anton Vassalli"* kif għad naraw il-quddiem. Hawn Hu jħaddem il-fantasija, jilmaħ is-sabiħ tal-ġrajja mlaqqa ma' nar-ir-ruħ, minsuġa b'versi sħaħ u mexxejja. Is-suġġett tal-poeżija hu dan: Dari aħna konna naħsbu li l-bini bil-Ħaġar Kbir ta' qabel l-istorja kien mibni mis-Sajdunin (Feniċi). Imma l-lum għerf-il-qedem wera bid-dieher li l-Ħaġar Qadim tagħna huwa xogħol ta' nies wisq iżjed imbegħda mill-Feniċi. Kif għebu, igħid il-poeta, ma' dan il-għerf ġdid il-ħrejjef li sensilna ma' nisel il-Feniċi, u maddrawwiet tagħhom "kemm ftit għożżejna l-Ħrafa tas-Sajdunin!?" u l-lum, jissokta jgħid il-poeta lill-Maqdes tal-Ħaġar Kbir ta' Ħal-Tarxien: li ma kienx il-għerf imħarreġ,

min kien jiftakar fik, min kien isibek,
l-isfel mill-qoxra ta' din l-art, taħt l-oqbra
taż-żmien li jħott is-swar, jiknes u jordom
ibliet u rħula?

U ħrafa kont sal-bieraħ fil-moħħ tagħna:
għax malli rawk l-għajnejn ta' niesna l-qodma
tixref mill-ġdid għad-dawl tax-xemx bil-Ħaġra
wieqfa, waħxija,

ghaġeb ħasbuk ta' saħħa: il-Ħares (1), qalu,
u sħabu tal-Mungbell kien darba waqqfek,—
il-Ħares, li b'għajn waħda tiddi f'moħħu,
il-beraq jagħmel.

Wara din il-poeżija tmiss *"Ta' L-Imwiet"*, miktuba għall-ħabta ta' 1916, meta Għiritna, f'dawk il-jiem ta' hemm ta' tqabid u tixrid id-demm, kienet taqdi ta' kenn għal midrubin ta' l-imxerkin tal-Gwerra. Minn hawn it-toqol ta' qalb li jaħkem ħsebijiet il-għanja, bħal tagħbija fuq dahar mifluġ. Il-poeżija mhix kerha, ma dan kollu bħala xogħol letterarju mhix magħquda biżżejjed, il-versi mhumiex melsin imma kulltant donnhom bil-ħotob u l-ħsieb mhux maqlugħ għall-kollox:

Igħid il-poeta: Dil-ħabta tal-Gwerra ma' wiċċek ma tarax ħlief qtiegħ il-qalb, għax:

Roħsot il-Ħajja (u donnu kulma fina).
Imexxi l-bidwi bla qalb xejn moħriet
u ktieb ma jiftaħ iż-żagħżugħ; tiswied
fix-xefaq taż-żerniq l-isbaħ stedina...

Issa jilħqu erba' sunetti maħdumin: *Il-Bews tal-Mamma,* maqlub mill-ingliż, (il-poeta nesa l-awtur tal-oriġinal,) *l-Omm, il-Lejl,* "ħsieb t'Alla fil-ħolqien, mistrieħ u rieqed" u *L-Għasfur* "xbieha tal-ħsieb li tgħix fil-għoli tas-sema". Jogħġbuni l-erba' sunetti, imma l-aktar *"l-Omm"* u minn dan inressaq tislita: deskrizzjoni tolqtok, donnha meħuda dritt mill-ħajja, ta' kelba tradda l-ġriewi tagħha, xbieha ta' mħabbiet l-Omm li tgħajjexl-uliedha bil-benna ta' matmuriet sidirha, mitlufa f'ħolma ta' għaxqiet-il-qalb:

Hi wieqfa fuq saqajha
ta' quddiem toqgħod, b'dawk l-għajnejn ħosbiena;
tħares, titbikkem, fl-isbaħ ħolm titlajja...

Għaliex mis-sider tħoss ħierġa bi ħniena
ħelwa t-tisqija ta' dik l-għaxa: (2) il-ħajja
tal-Ħajja tagħha u l-egħżeż żmien ta' żmienha.

"Il-Qatra" ma għandha l-ebda siwi barrani; imma hi ħelwa fix-xejra tagħha ċajtiera. Bil-*Qatra* l-poeta jifhem dik l-imbierka

(1) *Ġgant* kif dlonk jissejjaħ fil-ħrejjef tagħna; għaġeb li l-kittieba tal-ħrejjef ġiebu taħt ix-xbieha ta' *Ciclope,* li għammar ma' sħabu fil-Mungbell ta' Sqallija. Iċ-*Ciclopi* kien hemm min ħallathom mal-*Gigantes* jew *Żigantes,* nies qodma tal-Barberija, imsemmijin minn Erodotu. Xejn mhu tal-għaġeb jekk l-isem tal-Ġgantija ta' Għawdex tnissel minn din ix-xniegħa.

(nota ta' l-awtur)

(2) ikla;

qatra xorb li taqdina f'ħafna ftietaq tal-ħajja; għax fost il-ħwejjeġ l-oħra,

"Il-qatra l-għaqda—ta' kollox saret,
u dlonk għall-qatra—il-boxxla daret...
Fehma ta' raġel—tixtri bil-qatra,
l-ilsna marbuta—kif tħoll mis-satra!
Tkun qalbek sewda—tkun bit-trentun,
Kif igħaddilek—iżżomm flixkun!
Iżżommu f'darek—bħal mediċina
mal-flixken l-oħra—fuq komodina,
u tferraħ minnu—kull fil-għaxija,
u bih issaqqi—kull ħbiberija.

Nitilqu wrajna parodija gustuża:? *(Fuq li kiteb Lorenzo dè Medici fl-1470)* u niġu għall-*Gazzetiino Rosa.* Dan il-misem tas-sunett nebbaħħulu lill-kittieb tagħna l-mejjet avukat Ġanni Galea, eżaminatur tat-taljan l-Università, li kellu ħabta jgħarrafhom sewwa lill-ġuvintur rotob, tajbin biss biex jitħannxu mannisa tas-salottijiet. *Gazzettino Rosa* mela jiftihem għal ġuvintur ta' din il-għamla: L-awtur stess igħarraf li l-*"Gazzettino Rosa"* kien l-isem ta' ġurnal ta' żmien Cavallotti li kien jiddieħak b'ġuvintur bhal dawn. Naraw kif Cremona jagħżlilna wieħed li trid seba' għajnejn biex tħares lejn ix-xniexel tiegħu:

Vetrina fuqu tara: ċfuf u dniedel;
għall-ifjen labra oh ruħu żgur idejjen.
Jidħollok bħal ferghun fl-isbaħ irkejjen,
b'daħka, b'tislima, kollu qlugħ ta' kpiepel.

Bħala pittura din it-tislita mill-aħjar; imma t-tieni vers juri nuqqas ta' Cremona, jiġifieri l-kliem żejjed li q'ed hemm biex jimla biss.

Għall-ifjen labra *oh* ruħu żgur idejjen

dik l-*oh* mhix ħlief feles biex timla toqba. X'imkien ieħor wieħed josserva l-istess ħaġa. Imbagħad xi darba l-vers hu iebes, imġebbed, ma jroddx il-ħsieb tal-kittieb ċar u mieles. Naqraw dawn it-tlett versi

Ifeġġulu mill-bwiet bħal ward u dejjem
l-imkatar tal-ħarir li għandhom riħa
biex tiġbed lix-xbejbiet bla ma tithejjem.

Min għalija l-aħħar vers hu ikreħ, u mġebbed mir-rabta tarrima.

(*Jissokta*)

Ġużè Aquilina.